

Makroekonomický vývoj České republiky v období 1997 – 2006

JAROSLAVA BURIANOVÁ

Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

165 21 Praha 6 – Suchbátka

Česká republika

Burianova@pef.czu.cz

Abstrakt

Příspěvek je zaměřen na přehled makroekonomického vývoje České republiky jako jednoho z regionů střední Evropy v posledních deseti letech. Jako základní indikátory dokumentující meziroční změny jsou použity ukazatele hrubý domácí produkt, míra inflace, míra nezaměstnanosti a platební bilance. Prezentována je také predikce těchto údajů pro rok 2007. Makroekonomické údaje ČR jsou porovnávány s výsledky dosaženými v EU (15) resp. EU (25), v závěru je uveden současný stav plnění maastrichtských konvergenčních kritérií pro připojení ČR k jednotné evropské měně.

Klíčová slova: Makroekonomie, HDP, inflace, nezaměstnanost, platební bilance.

1. Úvod

Pro oceňování makroekonomické výkonnosti země jsou rozhodující čtyři cíle: schopnost vytvářet vysokou úroveň celkové produkce ekonomických statků a služeb čili vysoký hrubý domácí produkt (HDP); zajišťovat vysokou zaměstnanost; zabezpečovat stabilní cenovou hladinu; zajišťovat vyrovnanost platební bilance a tím i stabilitu měnového kurzu. Všechny tyto cíle nelze naplnit najednou, nutná je však snaha o vyvážený poměr mezi nimi.

Dosažení tohoto vyváženého poměru mezi výše uvedenými cíli zajišťuje vláda ve spolupráci s centrální bankou prostřednictvím realizace své makroekonomické hospodářské politiky, zahrnující: fiskální politiku čili daňovou a výdajovou politiku státního rozpočtu; monetární politiku čili změny v nabídce peněz a úrokových sazeb; důchodovou politiku čili regulaci cen, mezd, zisků, úroků, bankovních marží a obchodního rozpětí; zahraničně hospodářskou politiku čili aplikaci cen, certifikátů, dovozních a vývozních kvót či dovozní přírážky.

Tato prezentace se zaměřuje na zhodnocení makroekonomického vývoje České republiky v letech 1997 – 2006, makroekonomickou predikci pro rok 2007, porovnání výše zmíněných makroekonomických ukazatelů České republiky se zeměmi Evropské unie a vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií, jejichž splnění je nutnou podmínkou pro přijetí eura.

2. Makroekonomický vývoj ČR

Jako základní indikátory dokumentující meziroční změny jsou použity ukazatele hrubý domácí produkt, míra inflace, míra nezaměstnanosti a platební bilance.

Vývoj HDP v letech 1997 - 2006

Měření hrubého domácího produktu je nepostradatelné pro makroekonomickou teorii i politiku. Je důležité sledování ekonomického růstu zemí, hospodářského cyklu, vztahu mezi ekonomickou aktivitou a nezaměstnaností a rovněž pro měření inflace.

Tabulka č. 1 Hrubý domácí produkt ČR v letech 1997 – 2006

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HDP (růst v % , s.c.)	-0.7	-0.8	1.3	3.6	2.5	1.9	3.6	4.2	6.1	6.1
HDP (mld. Kč, b.c.)	1 811.1	1 996.5	2 080.8	2 189.2	2 352.2	2 464.4	2 577.1	2 781.1	2 970.3	3 204.1

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí České republiky

Hospodářský vývoj České republiky procházel od roku 1997 do 1. poloviny roku 1999 obdobím hospodářské recese. Hlavní příčinou tohoto propadu byla značná deprese domácí poptávky, která byla jen částečně kompenzována pozitivní změnou čistého vývozu zboží a služeb. Navíc došlo k poklesu reálných mezd, to ovlivnilo zejména nižší spotřebu domácností. V roce 1999 došlo k růstu HDP o 1,3 %, v roce 2000 byl nárůst o 3,6 % a v roce 2001 o 2,5 %. Tato data ukazují, že došlo u české ekonomiky opět k pozitivnímu hospodářskému růstu.

V průběhu roku 2002 docházelo k postupnému zpomalování růstu HDP na hodnotu 1,9 %. Úspěšný ekonomický vývoj a růst HDP pokračoval v roce 2003 o 3,6 %. Vývoj ekonomiky v roce 2004 navazoval na pozitivní tendence roku 2003 za příznivějších vnějších podmínek po vstupu ČR do EU a po oživení evropské ekonomiky. Hrubý domácí produkt vzrostl o 4,2 %. V roce 2005 došlo k historicky největšímu růstu HDP o 6,1 %.. Řadí tím ČR mezi státy EU-25 s nejrychleji rostoucí ekonomikou. Také v roce 2006 vzrostl hrubý domácí produkt o 6,1 %. V roce 2005 ovlivňovalo ekonomický růst především výrazné zlepšení exportní výkonnosti ekonomiky, v roce 2006 měly klíčovou roli výdaje na konečnou spotřebu a tvorba hrubého kapitálu.

Vývoj průměrné míry inflace v letech 1997 - 2006

Míra inflace je vyjádřena přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen.

Tabulka č.2 Průměrná míra inflace ČR v letech 1997 - 2006

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Průměrná míra inflace (v %)	8.5	10.7	2.1	3.9	4.7	1.8	0.1	2.8	1.9	2.5

Zdroj: Český statistický úřad

Rok 1997 byl čtvrtým rokem, kdy byla udržována míra inflace na přijatelné úrovni pod 10 %. V roce 1998 došlo opět k nárůstu . To souviselo s balíčky vládních opatření a restriktivní monetární a fiskální politikou. Rok 1999 je typický velkým poklesem míry inflace, a to na 2,1 %. Tento pokles nastal zejména vlivem monetárních a fiskálních restrikcí, které vedly k výraznému snížení domácí poptávky. V roce 2000 a 2001 došlo k zesilování inflačních tlaků z nákladové strany (vývoj cen na světových trzích) a tím k růstu inflace na hodnotu 3,9 % a 4,7 %. K velkému zhodnocení kurzu koruny a k poklesu cen dováženého zboží a surovin

došlo v roce 2002 a průměrná míra inflace dosáhla hodnoty 1,8 %, což byla historicky nejnižší hodnota od roku 1989. V roce 2003 byla inflace ještě nižší, než v roce 2002 a to 0,1 %. Tato minimální hodnota byla dosažena zejména díky konkurenčně silnějšímu prostředí domácího trhu a posilujícímu směnnému kurzu koruny. K nárůstu inflace oproti předchozímu období došlo v roce 2004, kdy byla průměrná míra inflace 2,8 %. Nárůst ovlivnily některé nákladové faktory, např. směnný kurz a růst světových cen potravin a surovin, především cen ropy. Růst hladiny spotřebitelských cen se v roce 2005 zpomalil a průměrná míra inflace pro rok 2005 byla 1,9 %. K této změně přispělo především postupné odeznívání vlivu dopadu zvýšení nepřímých daní v rámci reformy veřejných financí a harmonizačních daňových úprav, souvisejících se vstupem České republiky do EU. Průměrná míra inflace dosáhla v roce 2006 2,5 %. K jejímu nárůstu oproti roku 2005 přispělo především zvýšení regulovaných cen energií a změny věcně usměrňovaných cen.

Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1997 - 2006

Nerovnováha na trhu práce se projevuje jako nezaměstnanost. Tento jev není jen výrazem nevyužívání pracovního potenciálu dané země, ale způsobuje velmi závažné sociální problémy, s nimiž se musí společnost vyrovnávat. Proto je sledování situace na trhu práce v každé zemi mimořádně důležité.

Tabulka č. 3 Nezaměstnanost ČR v letech 1997 - 2006

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Míra nezaměst. (v %) ¹⁾	4,8	6,5	8,7	8,8	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1
Registrovaná míra nezam. (v %) ²⁾	4,35	6,13	8,63	9,0	8,55	9,19	9,9	10,4		
Registrovaná míra nezam. (v %) ³⁾								9,1	8,9	8,08
Nezaměstnanost (tis. osob)	223,0	316,6	447,4	468,7	444,0	479,6	522,8	537,4	513,0	472,2
Volná pracovní místa (tis. míst)	77,3	55,4	35,5	46,7	58,2	48,1	42,5	43,5	55,7	84,3

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, Český statistický úřad

¹⁾ podle výsledků Výběrového šetření pracovních sil

²⁾ podle metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí

³⁾ podle nové metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí

V roce 1997 nastal výrazný zvrát ve vývoji nezaměstnanosti ve srovnání s předchozími lety. Registrovaná míra nezaměstnanosti dosáhla 4,35 % a postupně se přibližovala historicky nejvyšším hodnotám z počátku transformace. V roce 1998 překročila míra nezaměstnanosti již 6 % hranici.

V roce 1999 byla míra registrované nezaměstnanosti 8,63 % a v roce 2000 9,0 %. V tomto roce se začínal projevovat nárůst počtu předčasných starobních důchodů a zpožděné důsledky prodloužení povinné školní docházky. Ve struktuře rostl podíl dlouhodobě nezaměstnaných, což způsobovalo citelné sociální problémy. Míra registrované nezaměstnanosti mírně klesla v roce 2001 na 8,55 %, ale již v roce 2002 stoupla na 9,19 %. V tomto období rostl počet registrovaných nezaměstnaných, kteří aktivně nehledají práci a pravděpodobně rostl i počet nezaměstnaných, kteří byly ekonomicky aktivní v šedé ekonomice. V roce 2003 dosáhla míra nezaměstnanosti hodnoty 9,92 % a v roce 2004 dokonce 10,4 %, podle nové metodiky 9,14 %. V souladu se zvyšováním ekonomické výkonnosti základních odvětví v roce 2005 pokračoval růst zaměstnanosti - míra nezaměstnanosti dosáhla 8,95 %. Podle platných údajů

Ministerstva práce a sociálních věcí dosáhla registrovaná míra nezaměstnanosti v roce 2006 hodnoty 8,08 %.

Vývoj platební bilance v letech 1997 - 2006

Vzhledem k tomu, že je česká ekonomika malá a vysoce otevřená, je udržení vnější rovnováhy nutné považovat za jeden z klíčových předpokladů stabilního hospodářského vývoje ČR [1].

Tabulka č. 4 Platební bilance ČR v letech 1997 - 2006 (v mld. Kč)

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Běžný účet	-113.04	-40.49	-50.60	-104.88	-124.48	-136.38	-160.61	-167.35	-61.67	-133.77
Kapitálový účet	0.32	0.07	-0.07	-0.20	-0.33	-0.12	-0.08	-14.02	5.06	8.63
Finanční účet	34.32	94.32	106.56	148.05	172.85	347.83	157.09	183.66	137.93	111.61
Saldo chyb a opomenutí, kurs. roz.	22.36	8.72	1.24	-11.38	19.11	5.62	16.51	4.49	11.54	15.60
Změna deviz. rezerv (-nárůst)	56.04	-62.62	-57.14	-31.59	-67.15	-216.95	-12.90	-6.78	-92.85	-2.07

Zdroj: Česká národní banka, Ministerstvo financí České republiky

Platební bilance v roce 1997 skončila deficitem, který byl pokryt devizovými rezervami ČNB v rozsahu 56 mld. Kč. Od roku 1998 je platební bilance České republiky v přebytku. Největší byl v roce 2002, kdy běžný účet platební bilance byl deficitní ve výši 136,38 mld. Kč, ale příliv zahraničního kapitálu byl rekordní a na finančním účtu dosáhl přebytek výše 347,83 mld. Kč. V posledním roce 2006 byl běžný účet v deficitu, přestože obchodní bilance byla vysoce aktivní (44,39 mld.Kč). Zahraniční obchod zaznamenal v roce 2006 nejlepší výsledky za dobu existence samostatné České republiky. Celková platební bilance byla v mírném přebytku.

Makroekonomická predikce pro rok 2007

Pro rok 2007 se předpokládá pokračování příznivého makroekonomického vývoje, přestože dojde ke zpomalení růstu HDP - v roce 2007 se odhaduje přírůstek HDP 5,0 %, některé odhady jsou optimističtější. Růst bude i nadále tažen zlepšováním výsledků zahraničního obchodu, mělo by dojít ke zrychlení růstu spotřeby domácností i investiční aktivity. Bude pokračovat přibližování české ekonomiky k úrovni vyspělých evropských zemí.

Podle Ministerstva financí České republiky byla pro rok 2007 očekávaná průměrná míra inflace na 2,4 %. Působení administrativních opatření zaváděných v roce 2007 (zvýšení regulovaných cen energií, další etapa úpravy spotřebních daní u cigaret a změn věcně usměrňovaných cen) se projeví zrychlením inflace ve 2. pololetí roku.

Počet nezaměstnaných by měl klesat v důsledku ekonomického růstu a realizace programů aktivní politiky zaměstnanosti. Zdroje pro výraznější pokles nezaměstnanosti však již narážejí na bariéru strukturální nezaměstnanosti. Pro rok 2007 je na základě predikce Ministerstva financí České republiky očekávána míra nezaměstnanosti 7,4 %. Řešením mají být změny v systému sociálních dávek obsažené v nových zákonech o pomoci a hmotné nouzi a o životním a existenčním minimu a v novele zákona o státní podpoře.

Na základě predikce Ministerstva financí České republiky je v roce 2007 očekáváno zvýšení aktivního salda obchodní bilance na cca 60 mld. Kč při současných pozitivních tendencích vývoje ekonomiky. Podíl schodku běžného účtu na HDP by měl dosáhnout 3 % HDP s tím, že v delším horizontu by se měla projevit tendence k vyrovnávání běžného účtu. Ten bude mít v roce 2007 pasivní zůstatek v hodnotě kolem 90 mld. Kč.

Srovnání makroekonomických ukazatelů ČR a EU

K výraznému rozšíření Evropské unie došlo v roce 2004, k poslednímu v roce 2007. Ekonomiky nových členských zemí rostou rychleji než EU-15. Mezi důležité prorůstové faktory je možné zahrnout: uvolnění zahraničního obchodu mezi členskými zeměmi, širší možnosti kooperace, zvýšení mobility pracovních sil v rozšířené EU a nižší nasycenost vnitřního trhu nových zemí.

Hospodářský růst v Evropské unii v roce 2006 posílil, HDP vzrostla o 2,9 %, což oproti předchozímu roku představuje zvýšení o 1,2 procentního bodu. V České republice byl hrubý domácí produkt od začátku roku 2006 ve skvělé výkonnosti povzbuzován vzestupem soukromé spotřeby, investic i čistého exportu a dosáhl 6,1 %.

Inflace byla v roce 2006 neobyčejně stabilní - v eurozóně zůstala na očekávaných 2,2 %, v EU se zvýšila z 2,2 % na 2,3 %. V roce 2007 se předpokládá setrvání celkové inflace na úrovni těsně nad 2 % v EU i eurozóně. Českou ekonomiku je od konce devadesátých let možné považovat za nízkoinflační. Projevuje se pozitivní vliv režimu cílování inflace, který usměrňuje inflační očekávání ekonomických subjektů. V roce 2005 se inflace nacházela pod 2 %, v roce 2006 dosáhla 2,5 %.

Podle zprávy Evropské komise se v roce 2005 situace v oblasti zaměstnanosti v EU zlepšovala, nezaměstnanost se snížila na 8,7 %, v roce 2006 klesla míra nezaměstnanosti na 8 %. V České republice došlo na trhu práce v letech 2005 a 2006 k poklesu nezaměstnanosti. V roce 2005 dosáhla míra nezaměstnanosti 7,9 % a v roce 2006 7,1 %.

Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií

Nutnou podmínkou pro přijetí eura je splnění maastrichtských kritérií:

- ✓ průměrná míra inflace země v období jednoho roku před prověřením o vstupu do závěrečného stadia nesmí překročit o více jak 1,5 % průměrnou míru inflace tří zemí s nejnižší mírou inflace

Tab.5 Plnění kritéria cenové stability v letech 2003 – 2006

	2003	2004	2005	2006
Průměr 3 zemí s nejnižší inflací	1.2	0.7	1.0	1.2
Hodnota kritéria	2.7	2.2	2.5	2.7
Česká republika	0.1	2.8	1.9	2.5

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Z výše uvedených podkladů je zřejmé, že Česká republika kritérium cenové stability od roku 2003 plní. Výjimkou byl rok 2004, kdy došlo k přechodnému nárůstu inflace v důsledku úpravy nepřímých daní a k poklesu hodnoty kritéria v důsledku mimořádně nízké inflace v EU.

- ✓ dlouhodobá nominální úroková míra nesmí v roce před prověřením země o možnosti vstupu do závěrečného stadia převýšit o více jak 2 % průměrnou úrokovou míru tří zemí s nejnižší mírou inflace

Tab.6 10leté úrokové sazby z vládních dluhopisů na sekundárním trhu

	2003	2004	2005	2006
Průměr 3 zemí s nejnižší inflací	4.12	4.28	3.37	4.10
Hodnota kritéria	6.12	6.28	5.37	6.10
Česká republika	4.12	4.75	3.51	3.90

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb v současnosti Česká republika plní a také výhled nenaznačuje problémy v této oblasti.

- ✓ deficit veřejných financí nesmí převýšit 3 % HDP a státní dluh nesmí převýšit 60 % HDP v době, kdy bude EU prověřovat vstup do EMU. Kritérium státního dluhu menšího než 60 % se považuje splněné, pokud se podíl dluhu na HDP dlouhodobě snižuje

Tab.7 Saldo sektoru vládních institucí (v metodice ESA 1995, v % HDP)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hodnota kritéria	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	-3.0
Česká republika	-6.6	-2.9	-3.6	-3.5	-4.0	-3.5	-3.0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Se splněním tohoto kritéria jsou určité problémy. EU požaduje dosažení hranice 3 % již v roce 2008, to vyžaduje prosadit již v roce 2007 především změny v oblasti daní a sociální politiky. Úspěšné provedení nezbytné fiskální konsolidace nedokáže dlouhodobě udržitelným způsobem stabilizovat úroveň vládního dluhu, nebude-li fiskální systém připraven na očekávané dopady stárnutí obyvatelstva. To je třeba zabezpečit provedením významných reforem důchodového systému a systému poskytování zdravotní péče.

Tab.8 Vládní dluh (v metodice ESA 1995, v % HDP)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hodnota kritéria	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0
Česká republika	30.1	30.7	30.4	30.6	31.7	32.4	33.0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

Je vidět, že tuto část kritéria ČR splňuje.

- ✓ **měnový kurz** členské země nesmí překročit rozpětí dané Evropským měnovým systémem (EMS) a alespoň dva roky před prověřením možnosti vstupu

do závěrečného stadia nesmí členská země devalvovat svou měnu oproti měnám ostatních členských zemí EU

Vývoj v posledních několika letech ukazuje, že kolísání měnového kurzu CZK/EUR je menší než hypotetické pásmo $\pm 15\%$. Odchytky od průměrného kurzu však byly poměrně významné, dlouhodobě vykazuje tento kurz trend směrem k posilování koruny. Z vymezení kritéria vyplývá, že jeho interpretace není zcela jednoznačná.

3. Závěry

Vývoj české ekonomiky v sledovaném období 1997 – 2006 se vyznačoval těmito rysy: po transformační recesi přišel hospodářský růst, který měl relativně krátké trvání a byl přerušen druhou recesí. Ta začala ve druhé polovině roku 1997 a trvala až do poloviny roku 1999. Od 2. pol. roku 1999 došlo opět k pozitivnímu hospodářskému růstu. Změna hospodářské politiky ve smyslu jejího uvolnění jak v oblasti měnové, tak i fiskální politiky, podpořila růst domácí poptávky a spolu s pokrokem v realizaci strukturálních reforem přispěla k dosažení vyšší růstové dynamiky. Tyto pozitivní tendence jsou zřetelné zvláště za příznivějších vnějších podmínek po vstupu ČR do EU a po oživení evropské ekonomiky. Podařilo se dosáhnout většího vzájemného souladu mezi růstem HDP, mírou vnější a vnitřní nerovnováhy, změnami nezaměstnanosti a pohybem hladiny spotřebitelských cen. V posledních dvou letech se řadí ČR mezi státy EU-25 s nejrychleji rostoucí ekonomikou.

Poděkování

Poznatky uvedené v daném příspěvku vyplynuly z řešení výzkumného záměru MSM 6046070906 Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělsko-potravinářských systémů.

Reference

- [1] Spěváček V. a kol. Transformace české ekonomiky – politické, ekonomické a sociální aspekty. Praha, Linde, ISBN 80-86131-32-7
- [2] Čížková A. Makroekonomický vývoj ČR, Dipl.práce PEF,ČZU 2007,
- [3] <http://www.mfcr.cz>
- [4] Euroskop <http://www.euroskop.cz>
- [5] <http://www.euroekonom.cz>